

AP

Pensionsskyddscentralen
ELÄKETURVAKESKUS

Arbetsglädje efter 63

Hur delar man rättvist?

Stå på vår sida!

Så sammanfattade en kvinna i tjugofårsåldern budskapet i en videopamflett som unga vuxna överlämnade till pensionsbeslutsfattarna på Arbetspensionsdagen i november.

Videohälsningen bestod av plock ur en debattturné som Pensionsskyddscentralen, Finlands Studentkårers Förbund och Arbetspensionsförsäkrarna TELA ordnade i våras för att fira arbetspensionssystemets 50-årsjubileum. De som kom till tals var unga vuxna i Tammerfors, Åbo och Helsingfors.

Vad menar de då med att stå på deras sida? Enligt dem som deltog i debatterna betyder det bl.a. att man fattar snabba och modiga beslut om höjning av arbetspensionsavgiften och pensionsåldern. De här medvetna och upplysta studenterna poängterade att de som arbetar i framtiden inte borde behöva betala oskäligt stora pensionsavgifter.

De utdragna förhandlingarna om arbetspensionsavgifterna senare på hösten visade att snabba och modiga avgöranden inte är lätta att åstadkomma. Rättvisa kan eftersträvas ur varje parts synvinkel med jämnagoda motiveringar.

De ungas rättvisekänsla skulle tilltalas av att arbetspensionsavgifterna höjdes ordentligt med detsamma, så att också de stora årskullarna skulle få bära sitt strå till stacken. Som lika rättvist kan man betrakta det att arbetspensionsavgifter som under tidigare år har beräknats i överkant nu återböras så att avgifterna i sin helhet inte höjs.

Den här gången både höjdes och sänktes avgifterna så att slutresultatet blev samma arbetspensionsavgift som året innan. Kan ungdomarna alltså sova lugnt?

Arbetspensionsavgiften är ändå knappast det som mest stör vanliga ungdomars nattsömn. De som följer med händelserna känner väl till ålderspyramiden som sväller upptill hotfull som en atombomb. Den talar om att Finland åldras, att 65-plussarna redan är fler än en miljon, att pengarna inte räcker till och att omsorgsburden blir för tung.

Till all lycka har diskussionen redan fått fler nyanser: åldrandet är ju en resurs, eftersom åldringarna i Finland hör till de mest välbeställda, bäst utbildade och friskaste seniorerna i världen. Om påståendet verkar överdrivet, tänk globalt. Så sant, våra äldre är ju riktiga krutgubbar och -gummor och som sådana en unik, delvis outnyttjad reserv!

Därtill har vi ett av världens bästa skolsystem som producerar världens kunnigaste ungdomar. De här tillsammans blir en rätt så långtidsverkande och välsmakande cocktail.

Kati Kalliomäki
chefredaktör

Redaktion

Chefredaktör Kati Kalliomäki | Redaktionssekreterare Pia Hansson | Översättningar: Pia Hansson | Redaktionsråd: Pauli Forma (Keva), Roman Goebel (Statskontoret), Outi Hartikainen (Varma), Mikko Karpoja (Pensions-Fennia), Eija Pahkala (PSC), Risto Syväla (LPA) och Mika Vidlund (PSC) | Utgivare: Pensionskyddscentralen | Prenumerationer och adressändringar: aineistotilaukset@etk.fi, tfn 029 411 2500 | Adress: 00065 Pensionskyddscentralen | Tfn 029 411 20 | www.etk.fi | 46 årgången | Arbetspension utkommer med två nummer om året, nästa nummer utkommer i december. | Helsingfors 2012 | PunaMusta Oy | ISSN 0355-2748 | Pärmbild: Karoliina Paatos | Layout: Ilkka Kumpunen, Kipinä | Insidornas papper: Galerie Fine Silk 70 g/m² | Pärmens papper: Galerie Art Silk 130 g/m²

Innehåll

ARBETSPENSION 2 2012

4 Flexibilitet ger bättre ork före pensionen

Den flexibla pensionsåldern skulle kunna utnyttjas bättre på företagen. Inom byggkoncernen YIT vill man ta vara på äldre anställdas kompetens. För **Kalevi Järvinen** betydde det en chans till ett nytt yrke som anbudsräknare efter många år som rörmontör.

8 Befolkningsprognosen skissar upp framtiden

Befolkningsprognoserna bygger på förändringar som har skett i det förgångna. De är alltid förknippade med en viss osäkerhet. Vi frågade direktör **Hannu Uusitalo** på Pensionskyddscentralen hur man ska se på prognoserna.

OL3

12 Den sociala tryggheten körs ner på kärnkraftsbygget

På kärnkraftsbygget i Olkiluoto arbetar folk från tiotals länder. Problemen med bl.a. pensionsförsäkringen har varit stora.

18 Arbetspensionsdagen 2012

En kollektiv riskfördelning är grunden för välfärdsstaten, sade finansminister **Jutta Urpilainen** på Arbetspensionsdagen i november. På temaseminarierna diskuterades ekonomi, arbetslivslängd och arbetsförmåga.

23 Yrkesbanorna har förlängts i synnerhet på slutet

Arbetslivslängden ökar med livslängden, skriver specialforskare **Noora Järnefelt** i sin expertartikel.

24 Försäkringsläkarsystemet behöver förbättras, men grunden är i skick.

Möt Varmas överläkare **Jukka Kivekäs** i en intervju.

26 Kritiken mot försäkringsdomstolen är överdriven.

Riitta Korpiluoma, juridisk direktör på Pensionsskyddscentralen, analyserar kritiken i sin expertartikel.

28 Jorden runt

Pensionsnyheter från världen sammanställda av informatör **Peter Lindström**.

30 Aktuellt

31 Utnämningar

*God jul och
gott nytt år!*

– Jag är ödmjukt tacksam för att jag fick chansen till en ny karriär, säger Kalevi Järvinen, tidigare rörmontör, numera omskolad till anbudsräknare. Han visar inga tecken på att ge upp utan planerar att arbeta på YIT tills han fyller 68.

KRAFTER & FLEXIBILITET

Bättre ork före pensionen

Text: Leena Filpus | Foto: Olli Häkämies

Politikernas och företagsledarnas högtidstal om längre yrkesliv och sysselsättning av äldre arbetstagare får kalla handen bland arbetsgivarna. Enligt Pensionsskyddscentralens undersökning om den flexibla pensionsåldern finns det många arbetsgivare som i verkligheten inte vill ha äldre anställda.

Många arbetstagare har också fått uppleva att arbetet kan ta slut redan långt före den lägsta pensionsåldern, 63 år.

Det finns helt förståeliga skäl till detta. I synnerhet på mindre arbetsplatser kan det vara svårt att anpassa arbetet till så att det passar olika arbetstagare, eventuellt någon med nedsatt arbetsförmåga. Inom byggkoncernen YIT är man inte rädd för äldre anställda.

Lottovinnaren

VVS-anbudsräknaren **Kalevi Järvinen** på YIT siktar på att gå i pension vid 68, om tre år.

fakta

- Pensionsskyddscentralen har undersökt hur den flexibla pensionsåldern har utnyttjats på arbetsplatser i hela landet.
- Undersökningen omfattade 1 894 arbetsplatser och 2 672 löntagare som gått i ålderspension år 2010. Resultaten har jämförts med motsvarande undersökningar åren 2003 och 2004.

Joustava eläkeikä – Työntekijätyönteikijäkyselyihin perustuva tutkimus joustavan eläkeiän toimivuudesta. (Den flexibla pensionsåldern – en undersökning av hur den flexibla pensionsåldern fungerar i ljuset av arbetsgivar- och arbetstagarenkäter).

Eila Tuominen, Kristiina Tuominen och Nina Kahma. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2/2012.

 Kalevi Järvinen fick en lottovinst för nästan fyra år sedan. Reumadiagnosen och förklaringen på de svåra smärtorna var ingen lyckträff. Vinstlotten kom när Järvinen beslöt att slänga blanketten för sjukpensionsansökan i papperskorgen och ta vara på arbetsgivarens erbjudande.

Arbetsgivaren YIT ville omskola honom till anbudsräknare efter nästan 50 år som rörmontör på byggen.

Det har Järvinen inte ångrat.

– Det har aldrig burit emot att komma på jobb. Det är en lottovinst att mot slutet av sitt yrkesliv få en sådan möjlighet och ett sådant förtroende av arbetsgivaren. Det känns väldigt bra att få uppskattning för det man kan och en möjlighet att utbilda sig till ett nytt yrke, säger Kalevi Järvinen, 65.

Arbetet som anbudsberäknare började som arbetsprövning, när Järvinen på grund av smärtor och begränsad rörlighet inte längre kunde arbeta som montör. När arbetsprövningen var över lovade arbetsgivaren att Järvinen skulle ha jobb till 63 års ålder.

Jobbet har emellertid fortsatt och inget slut är i sikte.

– Jag trivs väldigt bra. Jag får hela tiden lära mig nytt och har fina, uppmuntrande arbetskamrater omkring mig. Det skulle ha känts som bortkastad möda om jag hade gått i pension, när man hade satsat så mycket på mig. Dessutom är det stressfritt att jobba i och med att jag är här frivilligt, säger Järvinen.

Trots att Järvinen inte har varit sjukskriven en endaste dag från det nya jobbet, har reuman medfört att han inte längre klarar av att idrotta aktivt. I stället sysslar han med vardagsmotion, t.ex. går upp för trapporna från bilparkeringen till kontoret – fem våningar. Hissen är bannlyst.

– Huvudet får jag däremot använda på ett annat sätt än i det tidigare jobbet, så minnet har blivit mycket bättre, skrattar Järvinen.

Attityden avgör

Först var han tveksam till att byta jobb. Det kändes till och med lite skrämmande, men sedan tog nyfikenheten över. Han ville prova hur en som är van vid det fria och självständiga jobbet på byggarbetsplatserna anpassar sig till att sitta på kontoret.

– Datorer förstod jag mig inte alls på. Jag använde ju dator bara till att skicka mejl och betala räkningar. Jag visste ingenting om kalkylprogram. Lite spänd var jag också på hur jag skulle klara mig med folkskole- och läroavtalsbakgrund bland ingenjörerna. Men arbetskompisarna tog emot mig på ett väldigt fint sätt, hjälpte och uppmuntrade mig från första början, säger Kalevi Järvinen.

YIT Kiinteistötekniikkas enhetschef **Petri Lehtinen**, som anställde Järvinen som anbudsräknare, tvekade däremot inte alls. Han önskar att man kunde hitta fler som skulle byta jobb på samma sätt. Man vill hålla fast vid kunnigt folk, åldern spelar ingen roll.

– Kalevi har jobbat mycket länge som förman på rör-sidan. Det är minst lika krävande som anbuds-kalkyl, fast annorlunda. Han fann sig snabbt i den nya rollen och förhöll sig också mycket smidigare till byte av IT-system än vi andra, berömmar Lehtinen.

Enligt Lehtinen är Järvinens livsställning i en klass för sig.

– Vi har ingen annan medarbetare här som är lika positivt inställd till jobbet. En toppenkille, som jag också har bett tala om arbetslivet till de yngre. Han har insett sanningen i att arbetsplatsen är just så trevlig som arbetskompisarna man har omkring sig, säger Lehtinen.

Järvinen understryker att arbetsgivarens inställning och sätt att bemöta arbetstagarna också spelar en stor roll. Allt hänger ändå inte på arbetsgivaren. Ibland ska man se sig själv i spegeln.

Gentlemannaavtal

Järvinen har inte längtat tillbaka till byggena. Åldern har fört med sig att det är trevligare att få jobba inomhus där det är varmt och skönt. Pensionen lockar inte i första taget.

– Arbetsgivaren har sagt att jag kan börja jobba deltid, om jag vill. Men det passar mig att ha regelbundna levnadsvanor och arbetsrytm. Hemma skulle jag bara fundera på mina krämpor.

Om allt går riktigt bra kan Järvinen jobba åtminstone tre år till.

– Vi har ett sådant gentlemannaavtal att när jag tänker sluta talar jag om det två månader i förväg. Men jag har sagt till arbetsgivaren att de får sparka ut mig med en dags varsel, om de vill. Jag förstår mer än väl om man vill anställa någon yngre i stället för mig eller om konjunkturerna förändras och arbetet minskar. Jag är tacksam för varje dag, säger Kalevi Järvinen.

– Jag längtar inte till byggena.
Det var fint med så fritt arbete,
men jag hann vara där så länge,
säger Kalevi Järvinen.

– Det är viktigt att ibland röra sig på fältet och höra hur medarbetarna känner sig och vad de tänker. Så bevarar man kontakten med folks vardag och börjar inte utveckla visioner som saknar förankring i verkligheten, säger arbetshälsochef Kaisa Kuvanto.

På YIT tror man på att välmående medarbetare är nyckeln till företagets framgång. Det satsar man mycket på.

RInom bygg- och fastighetsteknikkoncernen YIT är medarbetarens arbetsmotivation och -förmåga viktigare än åldern. Företaget sysselsätter ca 9 500 personer i Finland. Bland dem har den genomsnittliga pensioneringsåldern stigit från 60,7 år (2007) till 62,7 (idag).

– Vi letar efter individuella lösningar, när någon vill jobba vidare ännu efter 63. Man kan ju inte tvinga någon att jobba kvar. Stämningen på arbetsplatsen har stor betydelse, säger YIT:s arbetshälsochef **Kaisa Kuvanto**.

Enligt Kuvanto arbetar man för att förlänga yrkesbanorna, eftersom det ligger i arbetsgivarens intresse att ha kunniga och motiverade medarbetare.

– Bland våra medarbetare finns 150 som har fyllt 63, de äldsta är 70. Några arbetar på heltid, andra på deltid och vissa när det behövs. Vi har långvariga kundrelationer och kunderna vill ofta gärna ha just vissa personer med i projekten. För medarbetarna är det trevligt och inspirerande att märka att deras kunnande och erfarenhet får uppskattning, säger Kuvanto.

Tolerantare attityd efterlyses

YIT har redan länge haft modeller för tidigt stöd. Bolaget har satsat på ledarskap och chefsarbete. Allt kulmineras i hur det känns att vara på jobbet

Medarbetarna ska känna sig trygga

och hur man förhåller sig till folk där.

Kuvanto betonar att företaget och medarbetarna tillsammans måste vara beredda att acceptera att det finns många olika skeden i en persons yrkesliv. Människorna är också individer – en del klarar av hårt arbete längre än andra.

– Äldre medarbetare har ofta sådan värdefull kunskap och kompetens som de yngre ännu saknar. Den kan tas till vara genom att anpassa arbetet till arbetsförmågan.

Inom YIT betraktar man det som en av framgångens byggstenar att medarbetarna känner sig trygga. Det gör de om de kan lita på att arbetsplatsen smidigt kan ta hänsyn till olika livssituationer.

– Det är fysiskt tungt att jobba inom byggbranschen. Hur mycket vi än tänker på ergonomi, drabbas arbetstagarna av olika slags besvär. Det skulle vara önskvärt att attityderna blev tolerantare så att den som t.ex. har ont i ryggen i stället för sjukskrivning kunde ta det lite lättare några dagar utan att det görs ett stort nummer av det. Återhämtningen skulle också gå snabbare än om man biter ihop och jobbar in i det sista, är Kuvantos vision.

Ett gott rykte sprider sig

Det är inte bara av välvilja som YIT främjar arbetshälsan. Det handlar också om pengar. För ett

stort företag blir invalidpensioner så dyra att det lönar sig att göra nästan allt man kan för att hålla medarbetarna arbetsföra och arbetsvilliga. För mindre företag orsakar invalidpensionerna inte så stora kostnader.

Överläkare **Seppo Kettunen** på pensionsbolaget Ilmarinen har sagt att lika sjuka människor är i arbete som på invalidpension. Kuvanto undertecknar påståendet. En del besvär som folk lider av är sådana att de skulle kunna klara sig bra på jobbet, om arbetet kan anpassas rätt och arbetsgemenskapen ger sitt stöd.

Segrare är sådana företag som får medarbetarna att stanna kvar trots sjukdom.

– Det är i företagets och medarbetarens gemensamma intresse att medarbetaren stannar kvar i arbetslivet. Många glömmar bort att pensionen kanske inte blir så stor, om man slutar arbeta i förtid, säger Kuvanto.

Kuvanto understryker också företagets samhällsansvar för sysselsättningen. Men det finns ännu en orsak att behandla medarbetarna väl: Ett gott rykte sprids.

– En arbetsplats där folk mår bra är attraktiv också för de unga. Tack vare det kan man få tag på de allra bästa förmågorna, säger Kaisa Kuvanto.

Ökar livslängden? Blir det många fler åldringar?

BEFOLKNINGS- PROGNOSEN

skissar upp framtiden

Befolkningsprognoserna bygger på förändringar som har skett i det förgångna. De är alltid förknippade med en viss osäkerhet. De kan också karaktäriseras som kvalificerade uppskattningar om framtiden.

– Vi har bra och förbättrade instrument med vilka vi kan uppskatta den framtida utvecklingen. Ju längre in i framtiden man försöker se, desto större blir glappet i prognoserna, säger direktör Hannu Uusitalo på Pensions- skyddscentralen.

Prognoserna ska betraktas som uppskattningar, eftersom de bygger på tidigare utfall av natalitet, dödlighet och invandring, som inte nödvändigtvis säger något om framtiden, konstaterar direktör **Hannu Uusitalo** på Pensionskyddscentralen.

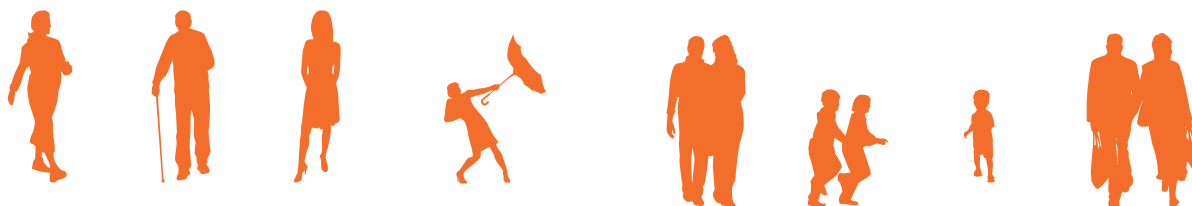
Enligt Statistikcentralen senaste befolkningsprognos, som publicerades i september och gäller åren 2012–2060 ökar finländarnas livslängd inte så snabbt som man har uppskattat tidigare. Utgående från befolkningsprognosen har det gjorts en beräkning av livslängdskoefficientens framtida utveckling. Den visar att livslängdskoefficienten inte kommer att minska de nya pensionerna så mycket som man tidigare har uppskattat.

Livslängden ökar, men hur länge?

I den nya befolkningsprognosen uppskattar Statistikcentralen, att antalet personer som fyllt 65 år fram till 2040 är tre procent mindre än vad som uppskattades i prognosen från år 2009.

Livslängden kommer ändå fortsättningsvis att utvecklas gynnsamt. Den relativa andelen personer i hög ålder ökar bland befolkningen samtidigt som andelen personer i förvärsaktiv ålder mins-

kar. Finlands rykte som Nordens Japan stämmer alltså åtminstone på den punkten.

I fjol utgjorde de som fyllt 65 år redan drygt 18 procent av hela befolkningen. Hur mycket kan man tro på uppskattningen av livslängdsökningen?

– Ju längre in i framtiden prognosen sträcker sig, desto större blir osäkerheten. Om vi t.ex. tänker på år 2060 är osäkerheten redan mycket stor, säger Hannu Uusitalo.

År 2010 gjorde professorn i statistik **Juha Alho** på uppdrag av Pensionsskyddscentralen en uppskattning av livslängdskoefficientens framtida utveckling med hjälp av en stokastisk prognos.

– Beräkningarna visade att hälften av livslängdskoefficienterna för år 2060 låg i intervallet 0,75–0,84, vilket innebär att effekten på pensionen kan variera med ca 10 procent. För år 2020 är motsvarande intervall ca 2,5 procent.

Majoriteten av demografiexperterna anser, på goda grunder enligt Uusitalo, att livslängden också kommer att öka i framtiden. En del tror dock att ökningen möjligen kommer att avstanna under de närmaste årtiondena, med hänvisning till de folkhälsoproblem som den ökade levnadsstandarden för med sig.

– Jag hör till den senare gruppen. Seriösa prognoser grundar sig på ett eller annat sätt på tanken att den tidigare utvecklingen

fortsätter. Det är ett stort om. Framtiden är helt enkelt oförutsebar, säger Uusitalo.

Befolkningsprognosen påverkar uppskattningarna om pensionerna på lång sikt och man utgår alltid från den färskaste prognosen för att få en uppfattning om vad som komma skall. Utgående från befolkningsprognosen är det omöjligt att med säkerhet säga hur t.ex. pensionsnivån är år 2040 och hur en förändring i hela befolkningen påverkar en enskild pensionstagares framtidsutsikter.

– Befolkningsprognosen är en viktig utgångspunkt för pensionsprognosen. De innehåller alltså mycket osäkerhet. Andra faktorer som påverkar framtidens pensioner och som kanske är ännu svårare att förutse är t.ex. inkomst- och sysselsättningsutvecklingen, säger han.

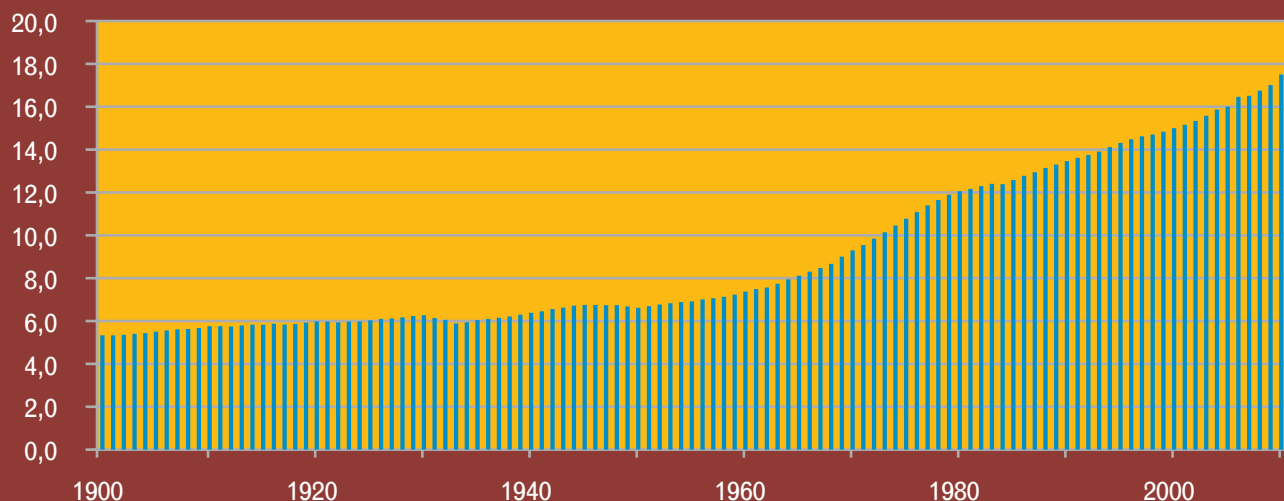
– Trots osäkerhetsfaktorerna är det viktigt att göra upp prognoser om den framtida utvecklingen. Genom att variera utgångsantagandena för beräkningarna kan man också få en uppfattning om olika faktorerers betydelse.

Livslängdskoefficienten tar en mindre tugga

Ur den enskilda pensionstagarens synvinkel är det klart att ett

Andelen personer som fyllt 65 år i procent av befolkningen 1900–2011.

Källa Statistikcentralen, befolkningsstatistiken.

Finlands folkmängd är nu ca 5 420 000

Källa: Statistikcentralen och Befolkningsregistercentralen

långt yrkesliv ger en bättre arbetspension. Detta siktar också livslängdskoefficienten, som inbyggts i systemet för att sporra folk att arbeta längre, om livslängden ökar.

Utgående från befolkningsprognosen har man beräknat att livslängdskoefficienten kommer att nagga mindre av pensionerna till t.ex. årskull 1978 än man uppskattat tidigare. Kommer det att ske och hur stor är skillnaden mellan uppskattningarna?

– Befolkningsprognosen ger verkligen nu en lite mer pessimistisk bild av livslängdsökningen. Med andra ord är uppskattningen av livslängdskoefficientens minskande effekt på pensionen nu lite lägre.

– Skillnaden mellan prognoserna beror på att minskningen av dödligheten har avtagit något under de senaste åren. Förändringen kan visa på att utvecklingen vänder, men den kan också ha förorsakats av några tillfälliga faktorer. Det lönar sig inte att dra några långtgående slutsatser, betonar Uusitalo.

– Nästa befolkningsprognos, som sannolikt görs år 2015, är mycket intressant. Följer utvecklingen igen 2009 års prognos eller fortgår utvecklingen enligt 2012 års prognos med en lite långsammare ökning av livslängden? Själv tippas jag på det senare, säger han.

Bra verktyg för att få en uppfattning om riktningen

Det finns ett rekordantal personer som fyllt 65 år, i år redan över en miljon. År 2040 uppskattas de vara 1,57 miljoner. Hur säkert är det

att det blir verklighet? Hittills har prognoserna nästan systematiskt visat i underkant.

– I befolkningsprognosens kvalitetsbeskrivning har Statistikcentralen förtjänstfullt jämfört träffsäkerheten hos tidigare befolkningsprognoser. De har sällan träffat rätt. Fast jag tror att prognosmetoderna har förbättrats skulle jag nog inte slå vad om den här siffran.

Pensionsskyddscentralen gör uppskattningar om hur pensions-skyddet kommer att hålla och räcka till också i framtiden. Enligt Uusitalo duger prognoserna som verktyg för det här ändamålet.

– Vi har bra och förbättrade instrument med vilka vi kan uppskatta den framtida utvecklingen. Men alla ovan nämnda reservationer gäller också dessa.

– Modellerna är nödvändiga när vi t.ex. vill bedöma effekterna av politiska ändringar. Vi behöver bilda oss en uppfattning om det som sker med pensionsutgiften, avgifterna och pensionernas nivå, om t.ex. procentsatserna för pensionstillväxten eller indexen ändras.

– Uppskattningarna av de eventuella konsekvenserna av sådana ändringar kan betraktas som mycket pålitliga, säger Uusitalo.

Text: Anne Iivonen

Foto: Karoliina Paatos

Grafik: Ilkka Kumpunen

OL3

Den sociala tryggheten körs ner på kärnkraftsbygget

*Text: Antti Karkiainen
Foto: Lehtikuva
Grafik: Jouko Ollikainen*

På kärnkraftsbygget i Olkiluoto görs det business på folks grundrättigheter. Nya lagändringar effektiviserar Pensionsskyddscentralens och skatteförvaltningens samarbete.

Olkiluoto 3

Kärnkraftsbygget i Eurajoki

- Det femte kärnkraftverket i Finland började byggas i augusti 2005
- Ansvarig för byggarbetet är den franska industrikoncernen Areva. Byggherre är Teollisuuden Voima (TVO)
- Enligt dagens uppskattning blir kraftverket färdigt år 2015. Tidsplanen har förlängts till det dubbla från den ursprungliga.
- OL3-reaktorn kommer att ha den största effekten i världen.
- Det har gjorts talrika polisanmälningar om bygget.

OL3

”I lamporna och brandvarnaren hänger det toapappersband med pynt som knåpats ihop av arbetspensionsanstaltens blanketter. Vad annat skulle arbetarna behöva de finska luntorna till?” Så ser det ut i ett kök i barackbyn vid kärnkraftsbygget i Olkiluoto efter en grillfest en lördagskväll enligt sociologen och riksdagsledamoten **Anna Kontulas** bok *Näkymätön kylä* (Den osynliga byn).

Vardagen på Finlands största och internationellaste byggarbetsplats präglas i värsta fall av sexdagarsveckor, kränkta rättigheter och hemlängtan.

På Olkiluoto 3 arbetar nu ca 3800 personer åt ca 500 företag. Tiotaler olika språk talas på bygget: 80 procent av arbetarna är utlänningar, mest från Östeuropa.

De flesta av dem har ingen användning för arbetspensionsanstaltens blanketter, eftersom de är tillfälligt utsända till Finland och har intyg på det.

– De är undantagsfall i fråga om arbetspensionsförsäkringen. Huvudregeln är ju att arbete försäkras i arbetslandet, säger inspektionschef **Tiia Lahti** på Pensionsskyddscentralen.

Undantagsfall är en bra beskrivning på hela bygget – nästan ingenting har gått som planerat.

I fråga om pensionsförsäkringen började omfattningen av problemen uppdagas år 2008, när skatteförvaltningens uppgifter om företag på bygget jämfördes med försäkringsuppgifterna.

– Antalet arbetstagare började öka år 2007. Efter det har det funnits gott om oklarheter att reda

ut. Oklarheterna om pensionerna har gällt ca ett tusen arbetstagare, suckar Lahti.

Till en början mötte man också utmaningar i samarbetet med den franska leverantören Areva.

– Låt oss säga så att kulturskillnaderna var stora. Det tog länge att bygga upp ett fungerande samarbete. En tid var vi beredda att göra omfattande inspektioner på arbetsplatsen, men nu fungerar samarbetet bra.

Nästan alla oklarheter kring pensionsförsäkringen har nu rättats till tack vare övervakningen.

Invecklade försäkringar

De utsända arbetstagarna är det som mest har satts ut som övervakar pensionsförsäkringen. Arbetskraftens rörlighet inom EU har ökat explosionsartat under de senaste tio åren. Arbetsgivarna föredrar utsända arbetstagare, eftersom de försäkras enligt lagstiftningen i sitt hemland. I Finland utgör pensionsavgifter och andra socialförsäkringsavgifter en kostnad på ca 30 procent utöver lönen. I de nya EU-medlemsstaterna är lönebikostnaderna klart lägre.

Det är ingenting olagligt, om försäkringen har

skötts som sig bör. EU-förordningen om social trygghet gynnar korta arbetsperioder: arbetstagarna byts helt enkelt ut mot nya, när tiden för den billiga kommanderingen går ut.

– Långa entreprenadkedjor och ibland rentav förfalskade intyg gör att det är svårt att nå arbetsgivaren och få de uppgifter som behövs. Arbetsgivaren kan ha sin verksamhet utomlands och sakna verksamhetsställe eller representant i Finland, säger Lahti.

I praktiken kan arbetsgivarna ha mycket komplicerade arrangemang. En polsk arbetstagare kan t.ex. vara utsänd av ett internationellt rekryteringsföretag som har grundat en filial på Cypern för att få ner arbetskraftskostnaderna. Utsändningsintyget har beviljats på den grunden att arbetstagaren ofta byter arbetsland och inte alls arbetar i sitt bosättningsland. Då blir han försäkrad i det land där arbetsgivaren har sin verksamhet, dvs. filialen på Cypern i detta fall.

– I praktiken kan arbetstagaren ändå ha arbetat flera år i Finland. Då kan det inte handla om att arbetstagaren regelbundet arbetar i olika länder, säger Lahti.

Uppenbarligen beviljas intyg på lösa grunder, eftersom det beviljande landet på det sättet får inkomster. Det har föreslagits att ett sådant fall som gällde hundratals arbetstagare ska föras till EU-kommissionen för avgörande.

– Det handlar också om människornas grundläggande rättigheter. Man bör komma ihåg att utsändningsintyget inte enbart gäller pensionen, utan arbetstagarens hela so-

Regeringen högprioriterar?

Statsminister **Jyrki Katainen** slog fast att arbetet mot grå ekonomi hörde till de högprioriterade målen under regeringsperioden. Det är tacknämligt många lagreformer på gång, men var dröjer resurstillskotten för övervakningen?

På regionförvaltningsverket finns det bara ett drygt tiotal inspektörer som övervakar lagen om beställaransvar. Skatteförvaltningen har i dag 700 inspektörer,

varav en är ansvarig för Olkiluoto.

– T.ex. i ett land som Holland finns det flera tusen inspektörer. Resursmängden är alltid en fråga om val, som tydligt återspeglar beslutsfattarnas vilja, påpekar överinspektör **Pekka Muinonen** inom skatteförvaltningen.

Varje skatteinspektör inbringar en halv miljon euro om året, så en ökning av deras antal skulle också öka statens intäkter.

"Maffia kräver skyddspengar i Olkiluoto"

Det är arbetsgivarens marknad på Olkiluoto 3-bygget.

Utländska arbetstagare går med på dåliga arbetsvillkor, eftersom de inte har jobb i hemlandet. Avtalskulturen i hemlandet är svag. Ofta är halva lönen här klart högre än lönenivån i hemlandet. I t.ex. Moldavien är en byggarbetares snittlön 200 euro i månaden.

– På bygget försummas övertidsersättningar och andra kollektivavtalsenliga förmåner ständigt. Löner har blivit obetalda och arbetstagare som organiserar sig straffas med arrest, säger **Janne Vainio**, Metallförbundets kontaktperson i Olkiluoto.

Undantag finns också: en yrkesman som har arbetat länge på bygget kan komma i närheten av finländarnas arbetsvillkor. Det är dock ovanligt.

– Gänget byts ut ofta, så att man kommer åt att kringgå arbetsgivarskyldigheternas och försvåra myndigheternas utredningsarbete, säger Vainio.

En stor del av de utländska arbetstagarna anställs genom internationella bemanningsföretag. Enligt Vainio händer det att avtal som ingåtts på rekryteringstillställningar i avlägsna byar makuleras i Olkiluoto – den utlovade nettolönen visar sig vara bruttointkomst. Alternativen är få: antingen undertecknar du det nya avtalet eller så åker du hem.

– Det finns också folk som tvingas på jobb till Olkiluoto av maffian.

Sådana historier har Vainio hört av bulgariska målare.

– Bulgarna har berättat att de jobbar här via en maffiaägd rekryteringsfirma. De måste betala 50 euro i veckan i skyddspengar till maffian.

Ingen av dem har velat reda ut saken i eget namn. De fruktar inte bara för sin egen säkerhet, utan deras familjer har hotats med våld i hemlandet.

Arbetsgivaren för i väg med lönerna

Vainio berättar också om bulgariska målare som levde flera veckor på att fiska när de hade fastnat i Olkiluoto.

Arbetsgivaren hade lovat dem en månadslön på 1 200 euro. På lönedagen fick de bara 200 euro. Resten utlovades senare. Det upprepades i två månader. Sedan försvann arbetsgivaren. Arbetarna hade inte pengar till flygbiljetten och snart hade de också ont om mat.

– De fiskade för att klara livhanken. Som ett sista nödrop marscherade de till huvudporten och arbetsplatspastorn och fackförbunden tillkallades, säger Vainio.

Arbetsgivaren har efterlysts internationellt. Man lyckades driva in lönerna och flygbiljetterna av ett tyskt företag högre upp i entreprenadkedjan.

Antti Karkiainen

cialförsäkring, sammanfattar Lahti.

– Det bör ännu sägas att största delen av arbetsgivarna har skött sina åligganden rätt. Fast oklarheterna har gällt ett stort antal arbetstagare, har oegentligheter uppdagats hos ett fåtal aktörer.

Tätare övervakningssamarbete

Omfattningen av problemen på Olkiluoto har tagit alla myndigheter på säng. Det har också fört något gott med sig. Samarbetet har blivit betydligt tätare och effektivare.

Till följd av problemhärvan har man grundat ett myndighetsforum där Pensionsskyddscentralen, skatteförvaltningen, magistraten, polisen och regionalförvaltningsverket, som övervakar lagen om beställaransvar, utvecklar sitt samarbete.

– Representanter för facket är också med. Av dem får vi viktig gräsrotsinformation om läget på bygget, säger Lahti.

Utöver lägesöversikter och utbyte av erfarenheter diskuteras framtida lagändringar och deras betydelse för myndighetssamarbetet på forumet.

Pensionsskyddscentralens närmaste medkämpe mot den grå ekonomin är givetvis skatteförvaltningen. PSC och skattemyndigheterna har tillsammans hållit informationsmöten för arbetsgivarna och arbetstagarna på Olkiluotobygget.

– Information och vägledning spelar en stor roll. Skattebetalningsaktiviteten på arbetsplatsen har ökat betydligt under årens lopp tack vare väglednings- och övervakningsprojekt, säger överinspektör **Pekka Muinonen** inom skatteförvaltningen.

Det tätare myndighetssamarbetet har gett upphov till en ny modell av samkontroll, som har utvidgats till att omfatta nästan all övervakning av byggarbetsplatser med goda resultat. Den här modellen har också tillämpats i Olkiluoto.

Tidigare gjorde varje myndighet sina egna kontroller. Nu kan olika myndigheter vara samtidigt på byggarbetsplatsen och samtidigt bedriva övervakning enligt respektive lag. Det har intensifierat samarbetet och visat sig vara mycket effektivt, säger Muinonen.

Byråkrati står i vägen för informationsutbyte

I Olkiluoto försinkas myndigheternas arbete av otillräckliga rättigheter att ta del av varandras uppgifter. Beredningen av lagen om beställaransvar, som trädde i kraft år 2007, drabbades av intressekonflikter mellan arbetsmarknadsparterna. Resultatet blev en halvmesyra med många kompromisser, vilket försvårar i synnerhet regionförvaltningsverkets arbete.

Det avspeglar sig naturligtvis också i övervakningen av pensionsförsäkringen och hela arbetet mot den grå ekonomin.

Det kommer att bli så besvärligt att fuska att det är enklast att betala, säger överinspektör Pekka Muinonen.

Till en början hade regionförvaltningsverket inte rätt att gå några uppgifter alls från oss. Sedan fick vi rätt att berätta om ett företag hade en försäkring eller inte, men inte t.ex. hur många arbetstagare som var försäkrade, konstaterar Lahti.

Regionförvaltningsverket har inte direkt en rätt att få uppgifter från arbetspensionsbolagen heller. Uppgifter kan överlätas endast om tröskeln för skälig misstanke överskrids.

Också inom skatteförvaltningen undrar man över den byråkratiska lagstiftningen. Övervakningsresurserna är begränsade och till den viss del borde informationsutbytet mellan myndigheterna utvecklas vidare. Genom att gå rationellt till väga kan man också minska byråkratin.

– De här frågorna diskuteras ständigt. Jag anser att lagstiftningen om överlåtelse av uppgifter mellan myndigheterna borde göras lättare. Det är inte särskilt lätt för oss att låta PSC ta del av våra uppgifter, för att inte tala om regionförvaltningsverket. Ett hinder är dagens lagstiftning och ett annat är en viss historisk försiktighet, säger Muinonen.

Omvälkning i övervakningen genom nya lagar

Lahti och Muinonen är entusiastiska över de nya och de framtida lagändringarna i fråga om övervakningen. Från och med september har det på

byggarbetarnas fotoförsedda identitetskort funnits skattenummer, som underlättar identifieringen.

I praktiken måste arbetstagaren anmäla sig till skattenummerregistret innan han börjar arbeta. Då samlar skatteförvaltningen de uppgifter som behövs för att bedöma personens beskattningsmässiga ställning, bl.a. hur länge arbetet uppskattas fortgå.

– Genom reformerna kan vi få aktuellare uppgifter om huruvida en arbetstagare har ett utsändningsintyg. Det försnabbar vårt arbete avsevärt, säger Lahti.

Muinonen anser att arbetsgivarens skyldighet att månatligen lämna uppgifter om arbetstagarna och entreprenaderna är ännu viktigare än skattenumret. Skyldigheten träder i kraft nästa år.

– Förr var det svårt att säkert identifiera arbetstagarna på arbetsplatsen. När man på byggena inte antecknade eller ens visste vilka som arbetade där, hände det att man ljög för oss och sade att arbetstagarna bara hade arbetat där några dagar eller börjat ”idag”.

I verkligheten hade de arbetat där utan avbrott sedan bygget påbörjades eller flera år.

Enligt Muinonen vinner alla på den omfattande lagreformen. Den information som sedan enligt lag ska upprätthållas på byggarbetsplatser ger byggarbetsplatsens ledning en möjlighet till en kostnadseffektiv och mindre riskfylld verksamhet.

Samtidigt får skattemyndigheterna uppgifter i realtid som de kan utnyttja i sin verksamhet.

Lagen om beställaransvar revideras också. Fast myndigheternas rättigheter att få uppgifter av varandra inte byggs ut, är det mycket som blir bättre. Tidigare gällde lagen inte entreprenörernas etablerade avtalspartners. Nu måste de begära de uppgifter som krävs i lagen också av sina långvariga samarbetspartners.

Inom byggbranschen införs dessutom en höjd försummelseavgift t.ex. i fall där en beställare ingår avtal med en aktör som belagts med näringsförbud.

Reformerna tvingar stora byggarbetsplatser, såsom Olkiluoto, att organisera sig på ett helt annat sätt. Det kommer att bli så besvärligt att fuska att det verkar lättast att betala skatter och övriga avgifter, säger Muinonen. ■

Källor:

Anna Kontula: *Näkymätön kylä*. Into. 2010.

Kirsti Ylihalla, enheten för utredning av grå ekonomi Skatteförvaltningen: *Ulkomainen työvoima ja ulkomaiset yritykset Olkiluodon ydinvoimalatyömaalla. (Utländsk arbetskraft och utländska företag på kärnkraftsverksbygget i Olkiluoto.)*

Fenomenutredning 30/2011.

Minister Jutta Urpilainen på Arbetspensionsdagen:

FÖRTROENDET FÖR SYSTEMET

ökar genom gemensamma överenskommelser

ARBETS-
PENSIONS-
DAGEN
2012

K En kollektiv riskfördelning är grunden för välfärdsstaten och den finländska välfärdsstaten grundar sig på gemensamma överenskommelser. Genom överenskommelser tryggar vi arbetspensionssystemets hållbarhet, etik och förtroende, sade finansminister **Jutta Urpilainen** (sd) på Arbetspensionsdagen den 14 november.

Finansminister Jutta Urpilainen säger att det besvärliga ekonomiska läget och befolkningens åldrande sätter press på arbetspensionssystemet. För hållbarhetens och pensionslöftets skull måste man samtidigt kunna avtala om en hållbar avgiftsnivå och ett längre arbetsliv.

Text: Anne Iivonen | Foto: Karoliina Paatos

Minister Urpilainens aktuella linjetal tolkades som ett försvarstal för det kollektivt skötta arbetspensionssystemet. Intrycket förstärktes av att arbetsmarknadscentralorganisationers pensionsförhandlingsgrupp samma dag, någon stund efter talet, kom överens om arbetspensionsavgiften.

Urpilainen påminde att arbetspensionssystemet bygger på arbetsmarknadsorganisationernas samarbete och att de som ansvarar för betalningen bör ha rätt att säga sitt om innehållet i arbetspensionssystemet.

Pensionssystemet utvecklas i tiden och redan nu förbereds en pensionsreform för år 2017. Ministerns budskap var att pensionssystemet ska vara stabilt och förutsägbart. Därför ska man undvika ständiga ändringar och först göra en pålitlig utvärdering av tidigare beslut.

Urpilainen framhävde beslutsfattarnas ansvar.

– I Finlands ekonomi, på arbetsmarknaden och inom pensionssystemet behövs förutsägbarhet, ansvarstagande och ömsesidigt förtroende. Inte nya stridfrågor och upprivna avtal, sade hon.

Arbetspensionen är den viktigaste formen av social trygghet

Urpilainen konstaterar att arbetspensionen direkt hör ihop med människornas vardag och har en tydlig plats i samhället.

– Arbetspensionen är kanske den viktigaste formen av social trygghet. I ekonomiskt svåra tider är det lätt att se dess stora värde som ett element som stärker tilliten och håller framtidstron uppe. Trots en långvarig ekonomisk kris och omvälvning på finansmarknaden har medborgarna kunnat lita på att pensionslöftet håller.

– Reformerna har stärkt vårt pensionssystem och grundlagt det förtroende och allmänna godkännande som medborgarna hyser för vårt lagstadgade pensionssystem. Vi kan med fog tro på att pensionslöftet håller också i framtiden, också för de kommande generationerna.

Under eurokrisen har finansminister Jutta Urpilainen många gånger fått kavla upp ärmarna. I sitt tal jämförde hon Finland med det övriga Europa.

– Tack vare den långsiktiga fonderingen står det finländska pensionssystemet på en ganska stadig grund – i synnerhet jämfört med andra länder. Den finländska arbetspensionen ger en ovanligt omfattande trygghet i in-

ternationell jämförelse: den är fortfarande förmånsbestämd och inkomstrelaterad och ger ett bra indexskydd. I många länder har pensionssystemet utvecklats i en annan riktning, sade ministern.

Arbetslivslängden påverkar avgifternas nivå

Man har kunnat trygga arbetspensionssystemets hållbarhet också i svåra konjunkturlägen. Urpilainen påminde att den största utmaningen som både pensionssystemet och hela den offentliga ekonomin står inför under de närmaste 20 åren att befolkningen åldras.

– Ett långt liv och en tryggad ålderdom är bra för både individen och samhället. Men för att vi ska kunna hålla våra löften om vård, omsorg och pension måste vi också i fortsättningen se till att den offentliga ekonomin håller.

Med tanke på finansieringsunderlaget är det enligt ministern lika viktigt att avtala om en hållbar avgiftsnivå som att få folk att arbeta längre.

– Vi måste acceptera att ökningen av den genomsnittliga livslängden inte enbart förlänger fritiden i form av en längre pensionärstillvaro. En del av livslängdsökningen ska komma arbetslivet till godo. Endast på det sättet hålls pensionsavgifterna på en rimlig nivå som stöder hela den offentliga ekonomins hållbarhet, slog hon fast.

I arbetspensionsdebatten har arbetspensionsbolagens verksamhet och ansvarsfrågorna accentuerats på senare tid.

– När vi tänker på de framtida behoven att utveckla arbetspensionssystemet, är det väsentligt att värna om och utveckla dess socialförsäkringskarakter. Kärnan i dess existens är inte utövandet av ekonomisk makt. Strukturer är bara redskap. Inom socialförsäkringen ska människan och de sociala riskerna vara i blickpunkten.

Arbetspensionsdagen, som ordnas av Pensionsskyddscentralen, samlade denna gång ca 930 deltagare på Helsingfors Mässcentrum. Programmet var digert. Bl.a. verkställande direktör **Jukka Rantalas** anförande och de övriga föreläsarnas stordior och videoinspelningar från seminarierna finns på Pensionsskyddscentralens webbplats www.etk.fi. Seminarspråket var finska.

Branschfolket träffas på Arbetspensionsdagen för att lyssna på sakkunniga föreläsare och diskutera. På bilden Timo Laitinen, generaldirektör för Statskontoret, och Suvi-Anne Siimes, vd för Arbetspensionsförsäkrarna TELA.

Pensionsskyddscentralens verkställande direktör Jukka Rantala öppnade Arbetspensionsdagen och ledde samma dag ett möte för arbetsmarknadscentralorganisationernas pensionsförhandlingsgrupp, som då kom överens om arbetspensionsavgifterna för år 2013. Avgiften hålls på samma nivå som i år, vid 22,8 procent i genomsnitt.

Jukka Rantala om beredningen av en pensionsreform år 2017:

Längre arbetsliv ger tillräckliga pensioner

Finländarnas yrkesbanor är inte alls speciellt korta i internationell jämförelse. Olika mått visar att finländarna arbetar ca 35 år. När omständigheterna förändras räcker det emellertid inte, om livslängden samtidigt fortsätter att öka i snabb takt.

👉 Fler år i arbete när livslängden ökar är det effektivaste sättet att säkerställa tillräckliga pensioner, en hållbar finansiering och pensionssystemets trovärdighet, sade Pensionsskyddscentralens verkställande direktör **Jukka Rantala** på Arbetspensionsdagen.

Rantala öppnade Arbetspensionsdagen med en översikt i arbetspensionernas framtid, nuläge och historia och sammanfattade med att arbetspensionen måste förändras i takt med att världen förändras. Pensionernas nivå påverkas också i framtiden av hur sysselsättningen, ekonomin och befolkningen utvecklas.

– I 2005 års pensionsreform moderniserades systemet till att strukturellt motsvara arbetslivets krav. Pensionsövergången gjordes flexibel och en rättvis pensionstillväxt i olika och olika långa anställningar tryggades.

Då kunde man dock inte exakt veta i vilken riktning befolkningsprognoserna skulle utvecklas. Rantala poängterade att prognoserna om livslängden i synnerhet har förändrats radikalt från den tiden då den förra reformen bereddes.

– Då uppskattades det att den återstående livstiden för en 62-åring fram till år 2050 skulle öka med drygt tre år från den dåtida situationen. I Statistikcentralens nyaste prognoser är ökningen åtta år.

– Samtidigt har också de ekonomiska utsikterna blivit dystrare. Hållbarhetsgapet i den offentliga ekonomin talade man inte heller alls om för tio år sedan, när den förra reformen bereddes.

Enligt Rantala syns den ökande livslängden och den instabila ekonomin som högre utgifter och avgifter, men också som lägre pensionsnivå, i pensionsberäkningarna på såväl kort som lång sikt.

Därför anser han att det är nödvändigt att göra ändringar i arbetspensionssystemet uttryckligen för att omvärlden har förändrats.

Huvudlinjerna för pensionssystemreformen dras redan upp under ledning av överdirektör Jukka Pekkarinen på finansministeriet. Vad som kommer att ändras är inte ännu fastslaget, men det är säkert att man kommer att vända på alla stenar för att bereda reformen omsorgsfullt.

Rantala presenterade en lista på sådant som reformen enligt arbetsmarknadsorganisationernas överenskommelse om längre arbetsliv ska gälla: beaktandet av den ökande livslängden, pensionsåldersgränserna, de förtida pensionerna, procentsatserna för pensionstillväxten, intjäningstiden, löneavdraget för löntagarens pensionsavgift, indexen och inte minst hur ArPL-avgiften ska fås på en stabil nivå som på lång sikt tryggar pensionsförmånerna.

Det är tänkt att nästa stora pensionsreform, som Rantala ser som en konsekvent uppföljning av 2005 års reform, ska träda i kraft 1.1.2017, det är då staten Finland fyller 100 år.

Text: Anne Iivonen

Arbetspensionen är svaret

På de tre seminarierna på Arbetspensionsdagen diskuterade man ekonomin och framtiden, debatterade om arbetslivslängden och frågade hur man skulle kunna ändra fokus från arbetsoförmåga till återstående arbetsförmåga

Sammanställt av: Anne Iivonen, Kari Lindstedt och Johanna Merinen

På dagens ekonomiseminarium vändes blicken från siffror till hållbarhet och rättvisa. Arbetspensionsförsäkrarna TE-
LA:s verkställande direktör **Suvi-Anne Siimes** öppnade diskussionen med att arbetspensionen är ett svar, inte ett problem.

Överdirektör **Juhana Vartiainen** från Statens ekonomiska forskningscentral VATT kontrade med att en höjning av pensionsåldern vore ett svar – ett sätt att avhjälpa hållbarhetsgapet inom den offentliga ekonomin. Han ansåg att det skulle höja sysselsättningsgraden och förlänga tiden i arbete.

– Beslut om pensionsåldern har fattats snävt ur pensionssystemets synvinkel, inte med beaktande av hela den offentliga ekonomin.

Vartiainen läxade också upp arbetspensionsexperterna för att de inte ser ödesgemenskapen mellan pensionsåldern och den offentliga ekonomin.

Professorn i försäkringsvetenskap **Olli-Pekka Ruuskanen** från Tammerfors universitet gav arbetspensionssystemet beröm för dess matematiska skönhet, men lyfte fram de etiska utmaningarna. I sitt anförande bedömde han vilka som gynnas och vilka som bestraffas. Livslängdskoefficienten var under lupp.

– De kommande generationerna betalar mer än de får, sade Ruuskanen.

Individanpassa arbetet för längre yrkesbanor

Den förväntade pensioneringsåldern har utvecklats i en positiv riktning under de senaste åren. Enligt professor, forskningsdirektör **Roope Uusitalo**, som talade på det andra seminariet, är den ändå inte det bästa måttet för att studera effekterna av 2005 års pensionsreform.

– Den största enskilda faktorn som bidragit till att den förväntade pensioneringsåldern har stigit är avskaffandet av arbetslöshetspensionen. Om den räknas bort, ser höjningstakten anspråkslösare ut.

Utmaningen består i att få höjningen att fortgå. Seminariet med rubriken Vem är rädd för

ett längre arbetsliv? Fortsatte med en debatt om downshifting.

– Arbetets produktivitet har inte ökat så att vi har råd att ge alla en extra ledig dag varje vecka. Snarare tvärtom, sade **Matti Apunen** från Näringslivets Delegation Eva i sin säkra stil.

Enligt forskare **Antti Kasvio** på Arbetshälsoinstitutet kan alternativa livsval ha gynnsamma konsekvenser för individen.

– Downshifting är ändå inte alltid så lyckligt som damtidningarna låter påskina, sade Kasvio.

Enligt både Apunen och Kasvio ökar behovet att individanpassa arbetet hela tiden. Kasvio betonade flexibla arbetstidsarrangemang, medan Apunen efterlyste preciserade mål i arbetet, så att folk oftare får känna att de lyckas.

Försvinner människan i det monumentala systemet?

I det tredje seminariet med ett hundratal deltagare behandlades aktuella frågor kring arbetsförmåga. Överdirektör **Outi Antila** berättade att social- och hälsovårdsministeriet som bäst utreder vilka hinder gör det svårt för personer med partiell arbetsförmåga att bli sysselsatta.

Antila gav en träffande beskrivning av hur den som drabbas av arbetsoförmåga kan ha det. Hon jämförde den med Sibeliusmonumentet i Helsing-

fors: På samma sätt som monumentet består av ett stort antal stältrör består rehabiliteringssystemet av många aktörer och många stöd- och rehabiliteringsstigar. De olika delarna måste fås att samarbeta bättre, så att den återstående arbetsförmågan kan tas till vara.

– Tänk er den lilla människan stående under Sibeliusmonumentet, undrande i vilket av de många rören hon hamnar. Tappas hon bort där? Finns det någon som tar emot henne om hon faller ut?

– Hon frågar sig vilken väg hon ska välja och hur valet påverkar hennes ekonomi. Det borde vi kunna svara på, sade Antila.

Det uppstod en livlig diskussion om sjukpensionsreformerna i andra länder efter ett inledningsanförande av specialsakkunnig **Antti Mielonen**, PSC. Sveriges eller Danmarks lösningar uppfattades inte som attraktiva. Däremot tyckte man att erfarenheterna av Hollands modell kunde visa en riktning.

Videoinspelningar av anförandena finns på www.etk.fi. Seminarierna hölls på finska.

Arbetslivslängden ökar i takt med livslängden

Noora Järnefelt
Specialforskare
Pensionsskyddscentralen

★ Kvinnornas tid i arbete har ökat snabbare än männens.

★ Yrkesbanorna har förlängts speciellt i slutändan.

★ Högutbildade arbetar fler år.

Enligt en undersökning som Pensionsskyddscentralen färdigställt i höstas har tiden i arbete under livstiden på 2000-talet ökat i takt med den förväntade livslängden. Kvinnornas tid i arbete har förlängts rentav snabbare än den totala livstiden.

Kvinnornas yrkesbanor har förlängts snabbare än männens

★ Inom forskningsprojektet utreddes hur levnadstiden i åldern 15–64 år fördelade sig mellan tid i arbete och tid som arbetslös och tid utanför arbetskraften åren 2000–2010. Tiden i arbete mättes med förväntad tid i arbete. I likhet med den förväntade livslängden anger den förväntade tiden i arbete den genomsnittliga tiden som sysselsatt inom ett givet åldersintervall. Värdena beräknades med hjälp av en multistate-regressionsmodell.

Tiden i arbete har ökat på 2000-talet bland både män och kvinnor. Bland kvinnorna har utvecklingen dock gått i raskare takt. År 2010 var medeltalet 34,5 år i arbete för män och 33,8 år i arbete för kvinnor. Jämfört med år 2000 hade männens yrkesbanor förlängts med 1,2 år och kvinnornas med 2,8 år.

Arbetslösheten, som har ökat under lågkonjunkturer, har drabbat i synnerhet männens yrkesbanor på 2000-talet. Bland kvinnorna har tiden som arbetslös minskat med nästan ett år på 2000-talet, medan arbetslöshetstiden bland männen har minskat endast litet.

Kvinnor i arbetsför ålder tillbringar allmänt taget mer tid utanför arbetskraften än män. Skillnaden mellan könen har dock minskat till nästan hälften från börjat av millenniet. År 2010 var medeltalet för tiden utanför arbetskraften 11,7 år för män och 12,8 år för kvinnor.

Fler år i arbete senare i livet

★ På 2000-talet har tiden i arbete ökat mest i den äldsta åldersgruppen, de som fyllt 50. Det är den gruppen vars sysselsättning man har försökt påverka också genom ändringar inom pensions-systemet.

Sysselsättningen är lägre bland kvinnor än män ungefär i åldern 23 till 45 år. Det beror bland annat på att kvinnorna i genomsnitt avlägger högre examina och tar ut mera familjeledigheter än männen. I den här livsfasen har kvinnorna i snitt mindre tid i arbete än männen.

På 2000-talet har sysselsättningen bland kvinnor allt tydligare ökat i åldersgruppen över 50 år. Idag deltar kvinnor i åldern 50–59 år i högre grad i arbetslivet än män i samma ålder. Den långsammare ansamlingen av år i arbete i de yngre åldersgrupperna och den snabbare utvecklingen i äldre åldersgrupper tar ut varandra så att den återstående tiden i arbete för kvinnor och män vid 35 års ålder i genomsnitt är lika lång.

Stora skillnader mellan grupper med olika utbildning, utvecklas i skilda riktningar

★ Utbildningen påverkar yrkesbanans längd. Ju högre utbildning, desto fler år i arbete under livstiden blir det. Bland kvinnor är skillnaderna större än bland män.

Våra beräkningar av skillnaderna mellan grupperna med olika utbildning täcker livscykeln från 25 till 64 års ålder. På 2000-talet har tiden i arbete ökat något bland männen på alla utbildningsnivåer. Bland kvinnorna har tiden i arbete däremot utvecklats i olika riktningar beroende på utbildningsnivån.

Bland akademiskt utbildade kvinnor har tiden i arbete ökat ungefär i samma takt som bland männen. Bland kvinnor med utbildning på andra stadiet har den däremot ökat snabbare än genomsnittet. På motsvarande sätt minskade tiden som arbetslös och tiden utanför arbetskraften bland dem snabbare än genomsnittet.

Till skillnad från de övriga grupperna ökade tiden i arbete inte alls på 2000-talet bland kvinnor med enbart grundutbildning. De upplever klart mera arbetslöshet än de andra, och tiden utanför arbetskraften har också ökat bland dem under 2000-talet.

På 2000-talet har tiden i arbete under livstiden ökat. I alla befolkningsgrupper har utvecklingen dock inte varit lika gynnsam. Bland män har tiden i arbete ökat långsammare än bland kvinnor. Bland kvinnorna verkar de som enbart har grundutbildning halka efter i fråga om yrkesbanans längd.

Uppgifterna i artikeln härstammar från Pensionsskyddscentralens och docenten i statistisk vetenskap Markku Nurminens forskningssamarbete, vars resultat publiceras i Pensionsskyddscentralens rapport Työurien pituuden kehitys 2000-luvulla (Utvecklingen av arbetslivslängden på 2000-talet).

Jukka Kivekäs säger att det finns mycket som behöver rättas till i försäkringsläkar-systemet, men

GRUNDEN ÄR I SKICK

Överläkare **Jukka Kivekäs** på Varma efterlyser större öppenhet och klarhet i försäkringsläkarsystemet. Den behandlande läkarens och försäkringsläkarens roller ska ändå vara desamma som förr. Det garanterar sökandens rättsskydd.

K Framtiden är dystert för den som har förlorat jobbet och hälsan. I synnerhet om den bekanta läkaren har lovat skriva sjukpensionspapper, som pensionsbolaget avslår utan att ha sett patienten.

– Det har hänt att folk har slängt luren i örat på mig, men ingen har kommit med hotelser, berättar Jukka Kivekäs, överläkare på Varma.

Han ansvarar för den medicinska prövningen av ansökningar på Varma. Enligt Kivekäs handlar den kraftigaste kritiken mot försäkringsläkar-systemet om att beslutsfattandet saknar ansikte.

– Här finns en grundläggande synvillor. För försäkringsläkaren är personen inte en patient, utan en kund, en pensionssökande. Vi sköter inte hans eller hennes hälsa, vi tar ställning till om han eller hon har rätt till pension.

Rättvisa förutsätter enhetliga beslut. I Finland finns det ca 19 000 läkare i aktiv ålder. Om var och en av dem hade rätt att fatta beslut om invalidpensioner, skulle linjen variera beroende på mottagning.

– Beslutet måste grunda sig på medicinska fakta som framgår av utlåtandet, inte på det intryck som läkaren får vid undersökningen av patienten. Det garanterar en enhetlig linje, säger Kivekäs.

I sista hand bygger det på erfarenhet. Kivekäs läser ca 30 läkarutlåtanden om dagen. Med 27 års erfarenhet som försäkringsläkare blir det 150 000 lästa läkarutlåtanden.

– Dessutom följer vi besvärsnämndens beslut. Det är bra att komma ihåg att arbetsoförmåga inte är ett medicinskt, utan ett juridiskt begrepp.

Var fjärde ansökan avslås

Även om grunden är i skick, finns det mycket som behöver rättas till i försäkringsläkarsystemet. Det tycker också Kivekäs, som bekymrad har observerat att avslagen på ansökningar om invalidpension har ökat.

Vem?

Jukka Kivekäs

- överläkare på Varma, ordförande för Arbetspensionsförsäkrarna TELAs delegation för invaliditets- och rehabiliteringsärenden
- medicine och kirurgi doktor, docent i försäkringsmedicin
- 58 år
- gift
- hobbyer: badminton och orientering

– En hög andel avslag visar att systemet inte fungerar.

Idag avslås 27 procent av ansökningarna.

– Det finns många orsaker till att andelen avslag ökar, t.ex. arbetslöshet till följd av finansskrisen år 2008. Det kan hända att jag får stryk för att säga det, men läkarutlåtandenas kvalitet är också en sak som påverkar andelen avslag. I och med att digitaltekniken tillåter det görs de alltför ofta med copy-paste-teknik.

Enligt Kivekäs kommer andelen avslag att minska, om tjänsterna under sjukskrivningsperioden fås att fungera. Den s.k. 90-dagarsregeln som infördes i sjukförsäkringslagen och lagen om företagshälsovården i somras är redan en stor förbättring.

– Om folk får hjälp i tid, kommer endast de som verkligen behöver invalidpension att ansöka om den.

Ministern vill få en förändring till stånd

Det förekommer också problem i kommunikationen med olika aktörer. Enligt social- och hälsovårdsminister Paula Risikko är det största problemet i systemet att sökandena inte upplever tillräckligt stor delaktighet i behandlingen av sitt ärende.

Risikko, ministeriet och sakkunniga inom branschen har utarbetat ett åtgärdsprogram som ska göra ansökningsprocessen klarare och öka öppenheten i systemet. Blanketterna för läkarutlåtandena ska revideras och motiveringen till avslag ska göras begripligare.

Arbetet ska ge resultat före utgången av år 2013.

– Det är bra och behövliga reformer. Den sak som mest förbryllar medborgarna är ändå kanske den behandlande läkarens och försäkringsläkarens roller, säger Kivekäs.

För sjukdagpenningssperioden skriver den behandlande läkaren ett intyg på att sökanden är oförmögen att arbeta i sitt eget yrke. Vid bedömningen av ansökan om invalidpension handlar det däremot om personens förmåga att klara av något arbete.

– Tänk t.ex. på en långtradarchaufför som insjuknar i epilepsi. Han kan inte fortsätta i sitt tidigare yrke, men enligt ArPL beviljas en ung man med sporadiska epileptiska symptom inte invalidpension. Utgångspunkten är att han klarar av något annat arbete.

Det är svårt för sökandena att förstå. För att skillnaden ska bli klarare planeras nya blanketter för läkarutlåtandena.

– Det kunde finnas separata blanketter för sjukdagpenningssperioden och för invalidpensionen. Den behandlande läkaren skulle endast ta ställning till patientens arbetsoförmåga under sjukdagpenningssperioden. På blanketten för utlåtandet till pensionsansökan skulle han eller hon bara beskriva patientens medicinska tillstånd så väl som möjligt.

Behöver finansieringen av besvärsnämnden revideras?

Det kanske kommer lagändringar också. Kivekäs tror att det skrivs in i lagen att besvärsnämnden för arbetspensionsärenden har en skyldighet att rapportera om sina kopplingar.

Nämndens finansiering då? För närvarande finansieras försäkringsbolagen nämndens verksamhet. I medborgarnas ögon kan det se miss-tänkt ut. Borde finansiären vara någon som står utanför systemet?

– För vårt arbete spelar det ingen roll, men medborgarna skulle kanske bättre uppfatta nämnden som oberoende.

Text: Antti Karkiainen

Foto: Kai Widell

Försäkringsläkarna och ändringssökandet inom arbetspensionssystemet får kritik

Riitta Korpiluoma
Direktör
Pensionsskyddscentralen

★ Kritiken mot försäkringsdomstolen är överdriven

★ Nämnderna behandlar årligen ca 50 000 besvärssärenden kostnadseffektivt

★ Den behandlande läkarens uppgift är inte att avgöra patientens rätt till socialförsäkringsförmåner

För en tid sedan kritiserade Högsta domstolens president **Pauliine Koskelo** försäkringsdomstolens verksamhet i offentligheten (HS 18.6.2012). Hon ansåg att högsta domstolen alltför ofta måste rätta försäkringsdomstolens domar.

Kritiken gav upphov till mycket tidningsskriverier, bl.a. i Helsingin Sanomats ledare 17.8.2012. I efterdyningarna begärde försäkringsdomstolens överläkare **Eero Hyvärinen** avsked från uppdraget.

Redan före Koskelos kritik fanns det i tidskriftens Lakimiesuutiset – Juristnytt nummer 3/2012 en lång artikel om systemet för ändringssökande inom socialförsäkringen och krävt att man skulle sätta pli på ”socialförsäkringens lägrisdomstol”. I artikeln intervjuades flera rättslärda, som tycktes vara särskilt indignerade över besvärsnämndernas sakkunnigmedlemmar. En del flaggade för förvaltningsdomstolarna och trodde att de skulle ge ett bättre rättsskydd i socialförsäkringsärenden.

Hela försäkringsdomstolen utsatt för kritik

★ Efterdyningarna av Koskelos kritik står inte i proportion till den kritik som hon framförde. Bakgrunden till den var antalet besvärstillstånd som högsta domstolen meddelat i olycksfallsärenden. De var 24 stycken år 2010 och åtta år 2011. År 2010 avgjorde försäkringsdomstolen sammanlagt 7 503 ärenden och år 2011 sammanlagt 7 210 ärenden.

Utöver olycksfallsärenden avgjorde försäkringsdomstolen ärenden som bl.a. gällde ar-

betspension, FPA-förmåner, utkomstskydd för arbetslösa, studiestöd, lönegaranti och vuxenutbildningsstöd. I dessa ärenden är försäkringsdomstolen högsta besvärinstans, vars beslut inte kan överklagas hos högsta domstolen eller högsta förvaltningsdomstolen.

Kan man utgående från ett tjugotal besvärstillstånd i jobbiga olycksfallsärenden dra allmänna slutsatser om försäkringsdomstolens verksamhet?

Är besvärsnämnderna lägrisdomstolar?

★ I artikeln i Juristnytt (3/2012) anser advokat **Kai Kuusi** att nämnderna och försäkringsdomstolen har sin egen sakkunskap, som dock inte överensstämmer med rättskänslan hos sakkunniga på annat håll eller hos allmänheten. Det har inte alls undersökts. Det finns bara enskilda ändringssökandes och rättsskyddsföreningars missnöjda insändarartiklar. Det är klart att en ändringssökande som fått avslag och hans eller hennes advokat i allmänhet inte är nöjda, om besvärinstansen förkastar besvären.

Besvärsnämnderna och försäkringsdomstolen har ytterst kompetenta föredragande och ledamöter. Läkarmedlemmarna har en gedigen sakkunskap om avgörandeprocessen, vilket säkerställer att likadana fall behandlas jämnt. Ca 14–16 procent av besvären leder till en ändring. Ca 15 procent av de fall där besvären förkastas går vidare till försäkringsdomstolen. Det är typiskt att man under besvärprocessens gång får ny information och nya läkarintyg. Sökandens hälsotillstånd kan också

förändras under den tiden.

I besvärsnämnderna behandlas årligen nästan 50 000 besvärssärenden. I de allmänna förvaltningsdomstolarna avgjordes år 2010 sammanlagt 22 900 ärenden. Nämndernas kostnader per avgjort ärende varierar mellan 200 och 700 euro, medan kostnaderna för ett avgörande i förvaltningsdomstolarna är nästan 1 500 euro. Prisskillnaden förklaras av att nämndernas medlemmar har uppdraget som bisyssla och av att processerna är effektiva. Det torde inte vara realistiskt att vänta sig att statsmakten föreslår att socialförsäkringsärendena överförs till förvaltningsdomstolarna.

Principen om rättvisa följs

★ I Europarådets fördrag om mänskliga rättigheter uppräknas de centrala principerna för en rättvis rättegång och de ingår också i Finlands grundlag. Besvärsnämnderna följer dessa principer. Även som organisationsform lämpar sig en nämnd som första besvärinstans, med sakkunniga och allt. Besvärorgan av motsvarande typ är inte heller ovanliga på annat håll i Europa. När lagstiftningen om besvärsnämnderna och försäkringsdomstolen har reviderats har grundlagsutskottet alltid sett till att garantierna för en rättvis rättegång består.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i vissa av sina avgöranden gällande Finland tagit ställning till hörande av part och rättegångens snabbhet. Ärendena har gällt såväl socialförsäkring som förvaltningsprocesser i övrigt. Förfarandena har ändrats utgående från dessa av-

Skötseln av statens pensions- ärenden i sin helhet till Keva

göranden. I fråga om snabbheten finns det dock en del att bättra på såväl i socialförsäkringsärenden som i annan rättskipning.

Vad beror ständiga gnället alltså på? Det är förståeligt att ändringssökanden och advokaten skäler på processen, om de inte är nöjda med resultatet. Det är svårare att förstå sakkunnigas kritik som baserar sig på lösa uppfattningar, när saken egentligen inte har undersökts.

Försäkringsläkare mot behandlande läkare

★ En speciellt besvärlig fråga tycks vara hur försäkringsläkare deltar i prövningen av invalidpensionsärenden på pensionsanstalterna, i besvärsnämnderna och i försäkringsdomstolen. Kritiken gör gällande att besluten fattas och den behandlande specialistläkarens utlåtande ogiltigförklaras utan att undersöka patienten.

I Finland har alla läkare oberoende av erfarenhet och kompetens rätt att skriva "sjukpensionspapper" som bilaga till patientens ansökan om pension. I många länder har en sådan rätt endast beviljats vissa läkare som har en tillräcklig kompetens. Hos oss är det inte heller den behandlande läkarens uppgift att avgöra om patienten har rätt till socialförsäkringsförmåner, utan i sitt utlåtande beskriva de medicinska fynd som påverkar patientens förmåga att försörja sig på arbete.

Rätten till pension grundar sig på arbetsoförmåga till följd av sjukdom, lyte eller skada. Den beskrivs i läkarutlåtandet som medföljer ansökan. Den som träffar avgörandet om rätten till pension måste givetvis säkerställa att de lagstadgade kriterierna för beviljande av pension uppfylls. För det behövs medicinsk expertis både på pensionsanstalterna och i besvärinstanserna. För korrekta beslut och en likvärdig behandling av sökandena är det nödvändigt att försäkringsmedicinsk expertis finns att tillgå när avgöranden om beviljande av pension träffas.

Största delen (mer än 70 procent) av ansökningarna om invalidpension godkänns. Ju bättre

re det bifogade läkarutlåtandet är, desto lättare är det att avgöra ärendet. Om den medicinska utredningen är motstridig eller bristfällig, eftersträvar man att komma fram till rätt avgörande genom att be om ytterligare upplysningar.

Bättre motivering behövs fortfarande

★ En speciellt svår punkt verkar i praktiken vara att sjukförsäkringens definition av arbetsoförmåga efter ett år med dagpenning byts ut mot definitionen av arbetsoförmåga enligt pensionslagarna. För att sjukdagpenning ska beviljas räcker det att sökanden inte kan utföra sitt vanliga arbete eller något arbete som är nära jämförbart med det.

När en ansökan om invalidpension avgörs inom den privata sektorn beaktas arbetstagarens återstående förmåga att skaffa sig förvärvsinkomster genom sådant tillgängligt arbete som han eller hon skäligen kan förutsättas utföra. För sökanden kan det vara förbryllande att man först när pensionsansökan har lämnats in reder ut vilket annat arbete han eller hon kanske skulle kunna klara av.

Under de senaste åren har man eftersträvat att förbättra motiveringen av avslag och det finns skäl att fortsättningsvis göra det. För de behandlande läkarna har det då och då ordnats utbildning i socialförsäkringslagstiftning och bedömning av arbetsoförmågan. Det har konstaterats att sådan utbildning behövs och det lönar sig att då och då ordna sådan på nytt. Arbetspensionsförsäkrarna Tela har också nyligen inlett en sådan kursturné på 20 orter för mer än 1200 specialistläkare och läkare inom den grundläggande hälsovården.

Det skulle också kunna vara nyttigt att informera den behandlande läkaren om orsakerna till att ansökan har avslagits. Det skulle dock förutsätta sökandens samtycke.

Social- och hälsovårdsminister Paula Risikko har nyligen ordnat diskussionstillfällen för socialförsäkringsexperten och försäkringsläkare för att dessa tillsammans ska dryfta hur nuläget kan förbättras. Utgående från dessa diskussioner torde ministeriet lägga fram förslag till åtgärder.

🔗 Arbetsgivarna hos staten sköter från början av nästa år sina pensionsärenden hos Keva. Målet är att göra verkställigheten av statens pensionssystem tydligare och enklare, undvika överlappande arbete och nå inbesparingar.

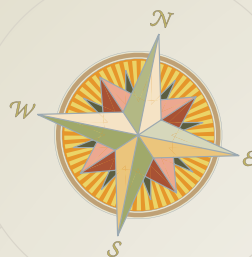
Vid årsskiftet överförs de uppgifter angående statens pensioner som gäller arbetsgivarna från Statskontoret till Keva. Sådana är anställningsregistret, betalningen av pensionsavgifter och inspektionsverksamheten samt aktuarie- och statistikuppgifter i anslutning till statens pensioner. Kai-ku-arbetshälsotjänsterna övergår inte till Keva, de sköts också framöver vid Statskontoret.

Efter årsskiftet kvarstår inte längre uppgifter som gäller statens pensionsskydd vid Statskontoret. Keva har betjänat personkunder som omfattas av lagen om statens pensioner från och med år 2011, dvs. behandlat ansökningar, betalat ut pensioner och gett råd.

Överföringen av uppgifter gäller inte finansieringen av pensioner eller placeringen av pensionsmedel. Keva ansvarar fortfarande för finansieringen av det kommunala pensionssystemet och placeringen av kommunala pensionsmedel. Statens pensioner finansieras genom statsbudgeten och Statens pensionsfond har hand om placeringen av statens pensionsmedel.

Jorden runt innehåller pensionsnyheter från olika håll i världen. Läs mer om pensionerna i andra länder på www.etk.fi.

Peter Lindström
Informatör
Pensionsskyddscantralen

Jorden Runt

Sverige

Unga politiker med generösa pensioner

☞ Pensionsdebatten i Sverige har i november kretsat kring unga kommunalpolitikernas pensioner.

Enligt SVT Nyheter har många kommunalpolitiker generösa pensionsavtal när de väljer att sluta som politiker - trots att de ibland är så unga som i 30-årsåldern.

SVT Nyheter granskning visar att förra året betalade landets 50 största kommuner ut sammanlagt 35 miljoner kronor till 180 politiker som slutat. Och mer än var tionde som avgått och fick pension var under 50 år.

Problemet är detta strider mot kommunernas egna riktlinjer. Kommunernas riktlinjer säger att man ska ha fyllt 50 för att vara berättigad till visstidspension.

Det ställs i pensionsavtalen inga krav på att en före detta politiker aktivt ska söka ett nytt jobb. Och eftersom visstidspensionen blir mindre om man tjänar pengar på arbete finns det för politiker inget incitament att fortsätta arbetskarriären.

De mest generösa avtalen slöts innan de nuvarande reglerna trädde i kraft 2003 - men det finns

gott om undantag i avtal gjorda efter det, rapporterar SVT Nyheter.

- Det är inget tvång att följa våra riktlinjer. Varje fullmäktige beslutar själv om från vilken ålder man har rätt till visstidspension, kommenterar **Pia Svensson**, handläggare på Sveriges Kommuner och Landsting SKL, till tidningen Expressen.

SKL håller nu på att utreda en ny modell för förtroendevaldas visstidspension inom kommunerna efter förslag från politikerna själva.

(SVT 4.11., DN 4.11., Expressen 5.11.)

Affärsverksamhet i stället för fondering

☞ Det svenska statliga energibolaget Vattenfall har gjort ett egendomligt beslut om bolagets pensionsskulder, rapporterar tidningen Financial Times.

Vattenfall avvecklar sin pensionsstiftelse med 7 miljarder kronor i obligationer och aktier och för över pengarna till den egna balansräkningen.

- Vi kan använda pensionsåtagandena som en naturlig långsiktig finansieringskälla för vår verksamhet, säger Vattenfalls finansdirektör **Johan Gyllenhoff**.

Bolaget räknar med att pensionspengarna får bättre avkastning från Vattenfalls affärsverksam-

het än pensionsstiftelsens placeringsverksamhet.

En bidragande anledning är enligt Gyllenhoff den skärpta reglering av pensionsfonder som håller på att utvecklas i Europa.

Beslutet är omtvistat. Pensionsexperter i Sverige hävdar att Vattenfalls beslut strider mot trygandelagen, det regelverk som styr pensionsstiftelserna. För att det inte ska uppstå någon kreditrisk för pensionärerna när pengarna flyttas in i balansräkningen köper Vattenfall en kreditförsäkring av Försäkringsbolaget PRI Pensionsgaranti.

- Men hur blir betalningsförmågan efter en kärnkraftsolycka? Och vad händer om Försäkringsbolaget PRI Pensionsgaranti går på fler och värre smällar än i Saab Automobiles konkurs? frågar pensionsstiftelsekonsulten **Anders Palm** i tidningen Dagens Industri.

(Financial Times 19.11., DI 19.11. och DI 20.11.)

Danmark

Världens bästa pensionssystem

☞ Danmark har världens bästa pensionssystem, enligt en ranking av den globala konsultkoncernen Mercer tillsammans med Australian Centre for Financial Studies.

Rankingen betygsätter pensionssystemen i 18 länder. Danmark är i täten med en indexsiffra på 82,9 av 100 möjliga. Topplaceringen är en följd av att landets pensionssystem bedöms som stabilt, med stora tillgångar och en uthållig pensionsnivå.

Genomgången tar bland annat hänsyn till systemens uthållighet, pensioner i relation till inkomster, andelen av befolkningen som får pension samt placeringstillgångarnas sammansättning.

Efter Danmark på listan följer Nederländerna, Australien, Sverige och med Schweiz.

I botten hamnar fyra asiatiska länder: Kina, Korea, Japan och Indien. Sämst bland de åtta europeiska länder som ingått i granskningen är Frankrike med indexsiffran 54,7.

(SVD 14.11.)

Spanien

Regeringen höjer pensionerna

Den spanska regeringen höjer pensionerna. Regeringen meddelade på hösten att den håller sitt tidigare löfte om att höja pensionerna nästa år, trots landets svaga ekonomi och sparkrav på ungefär 40 miljarder euro.

Pensionerna för tio miljoner människor höjs med en procent för att kompensera för inflationen. Det finansieras genom att tre miljarder euro tas av det fonderade pensionskapitalet.

Samtidigt sparar regeringen inemot 40 miljarder euro bland annat genom skattehöjningar, nedskärningar, strukturella reformer. Ministerierna tvingas banta sina utgifter med i medeltal 10 procent.

De planerade skattehöjningarna, nedskärningarna och reformerna har väckt omfattande protester bland spanjorerna. Landet har under höstens lopp skakats av flera stora demonstrationer.

Spaniens premiärminister **Mariano Rajoy** har vägrat att göra nedskärningar spanjorernas pensioner.

(YLE Nyheter 27.9, Europaportalen 28.9.)

Grekland

Tusentals avlidna får ännu pension

För ett år sedan avslöjades i Grekland ett omfattande pensionsbedrägeri. Pensioner hade i årtionden betalats ut till tiotusentals personer, som antingen redan var avlidna eller inte hade rätt till pengarna.

Det grekiska pensionssystemet har sedan dess varit under hård press. Nu försöker grekerna rätta till de dyra felen med ökad administration, skriver Svenska Dagbladet.

En grundlig inventering pågår nu där alla pensionstagare personligen måste infinna sig på kontoren och registrera sig innan pensionen fortsätter att betalas ut. Fortfarande har över 90 000 av totalt 830 000 pensionstagare ännu inte dykt upp av olika skäl.

Den grekiska pensionsmyndigheten IKA beräknar att man genom den pågående inventeringen kommer att spara mellan 400–500 miljoner euro per år.

Dessutom har Grekland startat ett nytt program för att ha bättre kontroll över befolkningsutvecklingen. Det statliga programmet har som mål att under 2013 för första gången digitalisera register för samkörning av födselar, vigslar, skilsmässor och dödsfall och lägga in det i en databas, rapporterat Svenska Dagbladet.

(SVD 17.11.)

EU

Pris för initiativ i aktivt åldrande

EU främjar program som hjälper de äldre att förbli aktiva medborgare. Runtom i EU drivs många olika initiativ för att de äldre kunde fortsätta att bidra till samhället efter pensioneringen. På så vis kan samhället ha glädje av alla kunskaper som pensionärerna förvärvat under sina liv.

Europeiska kommissionen delade ut i november priser för initiativ som främjar ett aktivt åldrande. Här är årets pristagare:

Lådbilsprojektet, Huolin Koulu-skolan, Finland – tolvåriga elever och morfar Hannu Gustafsson har tillsammans byggt en lådbil.

Generationsklyftan, JP/Politikens Hus, Danmark – fyra journalister på den danska tidningen Politiken har skrivit om hur yngre och äldre generationer kan samarbeta.

Senioren på jobbet, Cultfiction Oy, Finland – en dokumentär i 18 avsnitt om människor som vägrar att gå i pension.

Två generationer delar bostad, Typhaine de Penfentenyo, Frankrike – genom Typhaines organisation Ensemble2générations kan studenter bo gratis, eller för en låg hyra, hemma hos äldre i utbyte mot hjälp och sällskap.

Längsta möjliga självständiga liv, Fredericia, Danmark – kommunen hjälper äldre att klara sig själva genom rehabilitering i vardagen.

Att leda personal i olika åldrar, Helsingfors stad, Personalcentralen, Finland – främjar en åldersblandad personal och vill få alla involverade genom t.ex. idrottshallar, vårdgivare och arbetsförmedlingar.

Bruno Pöder från Estland fick ett personligt pris för sin önskan att bidra till samhället genom att fortsätta att arbeta som kirurg tills han fyllde 80.

(Europeiska kommissionen 14.11.)

Arbetshälsoinstitutet

Teknologie doktor **Antti Koivula** har utnämnts till direktör för verksamhetsområdet Kundenpassade lösningar fr.o.m. 1.12.2012.

Filosofie doktor (psykologi) **Anneli Leppänen** har utnämnt till direktör för kompetenscentret Utveckling av arbete och arbetsorganisationer fr.o.m. 1.1.2013.

Medicine doktor, specialistläkaren i företagshälsovård och arbetsmedicin **Kari-Pekka Martimo** har utnämnt till direktör för temaområdet Företagshälsovård fr.o.m. 1.11.2012. Martimo kommer att leda Arbetshälsoinstitutets forskning i och utveckling av företagshälsovården. Han kommer närmast från Mehiläinen Oy.

Arbetspensionsförsäkrarna TELA

Filosofie magister **Minna Lehmuskero** har utnämnts till matematiker fr.o.m. 1.12.2012. Hon kommer närmast från Pensionsskyddscentralen.

Filosofie magister **Aija Laurila** har utnämnts till kommunikationsplanerare på viss tid fr.o.m. 12.10.2012. Hon har tidigare arbetat som planerare på Fackorganisationen för högt utbildade inom socialbranschen Talentia ry.

Ilmarinen

Juris magister **Hannamari Mäntyvaara** har utnämnts till compliance officer fr.o.m. 29.10.2012.

Keva

Juris kandidat **Pertti Männistö** har utnämnts till direktör för pensionstjänstfunktionen fr.o.m. oktober 2012. Männistö har nästan 30 års erfarenhet av uppgifter inom beredningen av arbetspensionslagstiftningen och verkställigheten och utvecklingen av pensionsskyddet. Han har arbetat på Keva från år 1997 bl.a. som pensionsdirektör och direktör med ansvar för utvecklingen av pensionsskyddet. Tidigare har han arbetat bl.a. på Statskontoret, Pensionskyddscentralen och finansministeriet.

Pensionsskyddscentralen

Kandidaten i samhällsvetenskaper **Riitta Väkeväinen** har utnämnts till kontaktchef på informationsavdelningen. Hon koordinerar mediekontakter och kommunikations-samarbetet med arbetsmarknadsorganisationerna. Hon har tidigare arbetat som informatör på PSC.

Sjömanspensionskassan

Filosofie magister **Kari Välimäki** tillträdde som verkställande direktör för Sjömanspensionskassan 1.10.2012. Tidigare var han kanslichef för social- och hälsovårdsministeriet.

Deltidspension tidigast vid 61 års ålder för dem som är födda 1954

Åldersgränsen för deltidspension höjs med ett år

 De som är födda år 1954 eller senare kan få deltidspension tidigast vid 61 års ålder. Åldersgränsen höjs med ett år.

Lagändringen är avsedd att träda i kraft 1.1.2013. På grund av skyddsbestämmelser kommer den högre åldersgränsen att tillämpas först år 2015. I praktiken betyder det att den sista åldersgruppen som kan få deltidspension vid 60 års ålder är de som är födda 1953.

I början av år 2013 avskaffas möjligheten till förtida ålderspension inom arbetspensionssystemet. Lagändringen gäller inte dem som är födda före år 1952. Lagen tillämpas alltså i praktiken först år 2014. Samtidigt höjs åldersgränsen för förtida ålderspension inom folkpensionssystemet till 63 år, dvs. den lägre åldersgränsen för ålderspension inom arbetspensionssystemet.

Långtidsarbetslösas rätt att få ålderspension utan förtidsminskning vid 62 års ålder avskaffas också. Hittills har långtidsarbetslösa som fått arbetslöshetsdagpenning för tilläggsdagar haft den möjligheten. Ikraftträdelsebestämmelsen skyddar dock arbetstagare som är födda före år 1958, vilket innebär att ändringarna har praktisk verkan tidigast år 2020.

Inom folkpensionssystemet kan långtidsarbetslösa som får dagpenning för tilläggsdagar få ålderspension utan förtidsminskning tidigast vid 63 års ålder, dvs. samma tidpunkt då rätten till ålderspension enligt arbetspensionslagarna inträder.

Även lagen om garantipension ändras så att de som får ålderspension eller förtida ålderspension har rätt till garantipension tidigast vid 63 års ålder i stället för 62.

Lagändringens långsiktiga mål är att förlänga tiden i arbetslivet.

Pensionernas köpkraft ökar genom indexjusteringarna

 Pensionerna är indexskyddade för att nya pensioner ska ha ett skäligt begynnelsebelopp i förhållande till pensionstagarens tidigare inkomster och att löpande pensioner ska bevara sin köpkraft.

I början av varje kalenderår justerar pensionsanstalten de löpande arbetspensionerna enligt förändringen av arbetspensionsindex. Arbetspensionsindex bevarar och t.o.m. förbättrar pensionens köpkraft.

När en ny pension fastställs uppräknar pensionsanstalten de pensionsgrundande arbetsinkomsterna under yrkesbanan med lönekoeficienten till det års nivå då pensionen börjar. Det säkerställer att pensionen står i rätt proportion till inkomstnivån under den aktiva tiden.

FPA justerar löpande folkpensioner årligen i januari enligt förändringen av folkpensionsindex. På så sätt behåller folkpensionen sin köpkraft i förhållande till konsumentprisnivån. Läs mer på www.etk.fi/pensionssystemen.

Indexjusteringarna år 2013

Arbetspensionsindex 2 475
(förändring 2,82 %)

Lönekoeficient 1,327
(förändring 2,78 %)

Folkpensionsindex 1 609
(förändring 2,8 %)

0,97914

LIVSLÄNGDSKOEFFICIENT

Nya ålderspensioner minskar med ca två procent

☞ Livslängdskoefficienten för år 2013 är 0,97914. Det innebär att ålderspensionerna till dem som är födda år 1951 och börjar få pensioner år 2013 eller senare minskar med ca två procent.

Livslängdskoefficienten minskar också invalidpensioner som nästa år beviljas enligt arbetspensionslagarna med undantag av pensionsdelen för återstående tid. På den tillämpas livslängdskoefficienten inte.

Livslängdskoefficienten påverkar också nya familjepensioner enligt arbetspensionslagarna och avträdelsestöd.

Syftet med livslängdskoefficienten är att anpassa de nya arbetspensionerna och pensionsutgiften till förändringen av den förväntade livslängden. Om den genomsnittliga livslängden fortsättningsvis ökar, minskar koefficienten de månatliga pensionerna.

Livslängdskoefficienten tillämpades för första gången år 2010. Målet är att de försäkrade ska arbeta längre för att kompensera koefficientens minskande inverkan på pensionen.

Förkortad arbetsvecka

Kan man få mera för mindre på framtidens arbetsmarknad?

☞ – Håller arbetet på att bli ett privilegium för ett fåtal högtutbildade personer i sina bästa år? Skulle det vara möjligt att omfördela mängden arbete så att det skulle finnas tillräckligt med arbete för alla, efter förmåga och skicklighet? sade Arbetshälsosinstitutets generaldirektör **Harri Vainio** vid Arbetshälsodagarnas öppningsseminarium 23.10.2012.

I år blir rekordmånga finländare pensionerade: 77 000 personer. Många av dem är vid god hälsa och skulle gärna fortsätta arbeta. Också många andra som står utanför arbetslivet skulle gärna vilja arbeta.

För att vi ska kunna svara på den utmaning som en åldrande befolkning innebär, måste vi kunna hålla den totala arbetsinsatsen på oförändrad nivå, trots att antalet personer i yrkesaktiv ålder minskar. Det här kräver en ny inställning till arbetet, sade Vainio.

Enligt den brittiska tankesmedjan NEF:s rapport 21 hours skulle en övergång

till kortare arbetsvecka med möjlighet att anpassa arbetstiden efter individuella behov förbättra välbefinnandet både för dem som är arbetslösa och för dem som arbetar mer än de orkar. Det skulle bl.a. också främja en mer jämställd arbetsfördelning mellan könen, stärka föräldraskapet, göra pensionsavgången flexiblere och skapa bättre förutsättningar för olika typer av omsorgsuppgifter.

Principen om ökad flexibilitet i arbetslivet kan tillämpas också i fråga om pensionsåldern. Den förväntade livslängden ökar stadigt, i synnerhet för personer i expertyrken. Man skulle kunna slopa den nuvarande 68-årsgränsen för pensionering, så att de som vill skulle kunna fortsätta arbeta. I yrken som är fysiskt ansträngande skulle ett system med flexibel pensionsavgång från 63 års ålder vara skäligt.

(Arbetshälsosinstitutet)

Lantbruksföretagares och stipendietagares avgifter höjs

☞ Lantbruksföretagares och stipendietagares arbetspensionsförsäkringsavgift höjs med ca en procentenhet i början av nästa år. Det betyder att den årliga arbetspensionsförsäkringsavgiften i genomsnitt blir ca 210 euro större.

Ändringen minskar statens kostnader för pensioner enligt lagen om pension för lantbruksföretagare.

Staten bekostar pensionerna till denna del som försäkringsavgifterna inte räcker till. Nästa års inbesparing uppskattas vara 14,7 miljoner euro.

Arbetspensionsavgiften inom den privata sektorn oförändrad

☞ Arbetspensionsförsäkringsavgiften för den privata sektorn hålls lika stor år 2013 som i år och är 22,8 av lönen i genomsnitt.

Arbetstagaravgiften är densamma som i år, dvs. 5,15 procent för dem som inte fyllt 53 år och 6,50 procent för dem som fyllt 53. Arbetsgivarens avgift är likaså oförändrad, dvs. 17,35 procent av lönen.

Utgångspunkten även för nästa år är en överenskomst mellan arbetsmarknadens centralorganisationer att avgiften årligen höjs med 0,4 procentenheter åren 2011–2014.

Denna årliga höjning påverkar inte eventuella korrigeringar av invalidpensionsavgifter som fastställts för högt. På grund av en sådan korrigering ingår det en sänkning på 0,4 procent av lönerna i avgiften år 2013.

Resultatet blir att den genomsnittliga avgiften är oförändrad.

Högre pensionsförsäkringsavgift för nya företagare

☞ Grunderna för nya företagares arbetspensionsförsäkringsavgift ändras. Ändringen minskar statens kostnader för pensioner enligt lagen om pension för företagare.

Nya företagare, som inleder företagsverksamhet, betalar i fortsättningen 78 procent av den normala arbetspensionsavgiften för de 48 första månaderna med företagsverksamhet. Hittills har procentsatsen varit 75. I praktiken betyder det att nya företagares arbetspensionsavgifter i genomsnitt höjs med 130 euro om året.

Lagen träder i kraft i början av år 2013. Den gäller företagare som inleder sin företagsverksamhet efter att lagen trätt i kraft.

FLERSPRÅKIGA PUBLIKATIONER

FRÅN PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

PENSIONSSKYDDSCENTRALENS PUBLIKATIONER FINNS I PDF-FORM PÅ WEBBPLATSEN WWW.ETK.FI.

TRYCKTA PUBLIKATIONER KAN BESTÄLLAS FRÅN AINEISTOTILAUSET@ETK.FI ELLER TFN 029 411 20 (VÄXEL)

STATISTIK

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2011
Statistik över pensionstagarna
i Finland 2011
Statistical Yearbook of Pensioners in
Finland 2011

Publikationen innehåller uppgifter om alla pensionstagare inom arbetspensions- och folkpensionssystemet, de nypensionerade och pensionsutgiften. Statistiken produceras i samarbete med Folkpensionsanstalten och den utges som en del av Finlands officiella statistik.

ISSN 1795-5165 Finlands officiella statistik (tryckt publikation)
ISSN 1796-0479 Finlands officiella statistik (webbpublikation)
ISSN-L 0780-3028 Statistik över pensionstagarna i Finland
ISSN 0780-3028 Statistik över pensionstagarna i Finland (tryckt publikation)
ISSN 1795-522X Statistik över pensionstagarna i Finland (webbpublikation)

Tilasto Suomen eläkkeensaajista
kunnittain 2011
Statistik över pensionstagarna i Finland
efter kommun 2011

Publikationen innehåller uppgifter om antalet pensionstagare, pensionstagarnas befolkningsandelar, totalpensionen och pensionsutgiften efter kommun och landskap. Statistiken produceras i samarbete med Folkpensionsanstalten och den utges som en del av Finlands officiella statistik.

ISSN 1795-5165 Finlands officiella statistik (tryckt publikation)
ISSN 1796-0479 Finlands officiella statistik (webbpublikation)
ISSN-L 1238-1004 Statistik över pensionstagarna i Finland efter kommun
ISSN 1238-1004 Statistik över pensionstagarna i Finland efter kommun (tryckt publikation)
ISSN 1795-9853 Statistik över pensionstagarna i Finland efter kommun (webbpublikation)

BROSCHYRER SOM UTKOMMER I JANUARI 2013

Arbetsstagarens och företagarens
pensionsskydd

Broschyren innehåller information om pensionskyddet inom den privata sektorn för arbetstagare och företagare. Den berättar om olika pensionsformer och förutsättningarna för att få pension. Den berättar också om hur pensionen tillväxer och hur man ansöker om den.

Anvisningar om arbetspensionsförsäkringen
för arbetsgivare och företagare

Broschyren innehåller anvisningar om hur arbetsgivare ska försäkra sina anställda och hur företagare ska försäkra sig själva. I broschyren finns också information om pensionsförsäkringen för arbetstagare och företagare som kommer till Finland från ett annat land eller åker utomlands för att arbeta.

I broschyren finns en sifferbilaga med uppgifter om försäkringsavgifterna, indextalen och beskattningen samt tabeller över folkpension, minskad efterlevandepension samt pensionsgrundande socialförmåner.